

In memoriam

Djelatnici Hrvatskog restauratorskog zavoda s tugom se opraštaju od svojih kolega i prijatelja Gabrijele Šaban, Sonje Črešnjek i Tihomira Percana.

GABRIJELA ŠABAN (7. 4. 1939. – 24. 2. 2020.)

Nakon nečije smrti često kažemo da nas je ta osoba napustila. Je li nas uistinu posve napustila? Nije. Nakon smrti, iza svakog čovjeka ostaju svakojaki manji ili veći tragovi u njegovu privatnom i javnom okruženju, ostaju neka njegova djela. Uvijek u nama dominiraju žive slike naših društva, pri čemu su najintenzivnije slike i spoznaje vezane uz njihovu osobnost.

A Gabrijelu pamtimo upravo po njezinoj osobnosti. Najkraće rečeno – Gabrijela je bila dobar čovjek, ostaje zapamćena po dobroti. Ta njezina temeljna vrlina u naše doba dobiva na vrijednosti svakog novog dana.

Gabrijela je otišla u prijevremenu mirovinu prije gotovo tri desetljeća. S tolikim protokom vremena nužno su izbljedjele mnoge slike, pomalo je teško sjetiti se svega onoga što je vezano uz izvođenje radova na objektima koje je vodila ili je u njima sudjelovala radeći u mnogobrojnim timovima. Stoga danas pretežu slike njezina najčešće blago nasmiješenoga lica, koje povezujemo s njezinim, u pozitivnom smislu te riječi, damskim ponašanjem.

Gabrijela se zaposlila kao diplomirana arhitektica u Restauratorskom zavodu Hrvatske, nepune tri godine nakon njegova osnutka 1966. godine. Ubrzo je postala pročelnica Odjela za arhitekturu, a u podosta turbulentno doba bila je i ravnateljica Zavoda. U 27 godina rada u Zavodu, većim dijelom u razdoblju u kojem se Zavod pretežitom financirao, bilo je u takvim okolnostima zahtjevno voditi radove na brojnim spomenicima kulture, katkad s minornim sredstvima u doba velike gospodarske krize i goleme inflacije, uz to voditi Odjel za graditeljsko naslijeđe i pogotovo biti na čelu Zavoda sastavljenog od, tada, šest Odjela vrlo različitog profila, ljudi i radova.

U povodu dvadesete godišnjice, Zavod je objavio u Godišnjaku zaštite spomenika kulture Hrvatske - *Katalog*

radova Restauratorskog zavoda Hrvatske 1966. – 1986. U predgovoru koji je napisala Gabrijela, zatim u 624 kratka prikaza radova na vrlo raznovrsnim spomenicima kulture, najbolje se uviđa cjelokupna složenost djelovanja Zavoda u njegova prva dva desetljeća. Uvodnu riječ u *Katalogu* Gabrijela završava zahvalom radnicima Zavoda: „Mnogi od njih nisu više u našoj sredini; zahvaljujemo svima, osobito pionirima koji su stvarali ovu našu operativnu instituciju. Tada su utemeljeni naše stručno djelovanje, međusobna suradnja, a i naš odnos prema spomenicima kulture. Oni nam i danas pomažu da što lakše prevladamo mnoge teškoće, karakterom različite od onih koje su vezane uz osnivanje Zavoda.“

Gabrijela je jedna od tih pionirki Zavoda. Hvala Ti, Gabrijela. ■

SONJA ČREŠNJEK (2. 1. 1963. – 22. 4. 2020.)

Bremenitu 2020. godinu zauvijek ćemo pamtiti. Kao da nije bilo dosta strahova i tuge, virusa i potresa, stigla je najtužnija od svih vijesti – iz naših života otišla je draga kolegica i prijateljica Sonja Črešnjek. Ispratilo ju je samo nas nekoliko, onoliko koliko je propisano strogim epidemiološkim mjerama, na malom mjesnom groblju u Peščenici pokraj Lekenika. Tiho, skromno, uz poneki cvijet. Drugačije se nije moglo.

Sonja je rođena 1963. u tom istom mjestu. Otuda je svakoga dana pješačila do škole pa putovala u Zagreb na studij, otuda ju je svakoga jutra vozio autobus na posao, ondje je gradila svoju kućicu koju je tako voljela.

Nakon studija na Pedagoškom odsjeku Akademije likovnih umjetnosti u Zagrebu, Sonja dolazi raditi u tadašnji Zavod za restauriranje umjetnina na Zmajevcu. Dugo i strpljivo, godinama radi kao vanjska suradnica, a za stalno se zapošljava na Odjelu za polikromiranu skulpturu sredinom devedesetih godina. To su i ratne godine, putuje se po terenima, spašavaju umjetnine... Sonjini kolege i suputnici s terena i danas se sjete odlaska na Prvić brodom Hrvatske ratne mornarice kao jedinim mogućim prijevozom, da bi demontirali ugroženi oltar iz crkve sv. Jelene. Prisjete se i onog slučaja kad su zbog uvjeta u umaškoj kapeli sv. Roka, pri demontaži tabulata, radili oklopljeni zaštitnom opremom baš kao ovi naši medicinari danas, u jeku pandemije. Teško se, s druge strane, prisjete da se Sonja ikad žalila, da joj je bilo teško. Sve je obavljala bez pogovora, stručno i s ljubavlju.

Dugačak bi bio popis svih projekata na kojima je Sonja radila i umjetnina koje je „spasila“. Umjetnine restaurirane njezinom rukom izlagane su na velikim izložbama: „Kultura pavlina u Hrvatskoj 1244. – 1786.“ (Muzej za

umjetnost i obrt, 1989.), „Sveti trag – Devetsto godina umjetnosti Zagrebačke nadbiskupije 1094. – 1994.“ (Muzej Mimara, 1995.), „Hrvati – kršćanstvo, kultura, umjetnost“ (Vatikan, 1999.), „Mir i dobro. Umjetničko i kulturno naslijeđe Hrvatske franjevačke provincije Sv. Ćirila i Metoda“ (Galerija Klovićevi dvori, 2000.) „Figura i ornament. Barok – Johannes Komersteiner i njegov krug“ (Muzej za umjetnost i obrt, 2016.).

Pamtimo Sonju kao samozatajnu, ali nadasve kolegijalnu, kao onu koja će uvijek prva pomoći kad zatreba. Dragocjeno nam je bilo njezino oko koje nepogrešivo prepoznaje lijepo u umjetnosti i nalazi načina da ga restauriranjem učini vidljivim i drugima. Zato smo se s njom uvijek rado savjetovali, znajući da će njezine zamjedbe biti doista korisne. Istina, posljednjih godina nam se mijenjala, postajala sve zatvorenija, nepristupačnija. Teška bolest činila je svoje. Čak i tada, sve do kraja, svoj posao je radila etično, marljivo, profesionalno – vrhunski.

Sjećanja. Slike vremena kad smo imali nekoga tako bliskog da s njim podijelimo zadovoljstvo zbog dobro obavljenog posla, koji je Sonja nepogrešivo znala prepoznati. I kolegijalnost. I prijateljstvo. ■

TIHOMIR PERCAN (29. 5. 1982. – 24. 6. 2020.)

Tihomir Percan rođen je u Puli 29. svibnja 1982. godine. Osnovnoškolsko obrazovanje završio je u Krnici. Nakon završene srednje škole u Puli, upisao se na studij arheologije na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu i diplomirao 2008. godine. Još je tijekom studentskih dana iskazivao zanimanje za arheologiju i arheološka istraživanja sudjelovanjem na brojnim terenskim iskopavanjima u Istri i Podravini.

U Hrvatskom restauratorskom zavodu zaposlio se 2006. godine. Radio je na Odjelu za kopnenu arheologiju sa sjedištem u Juršićima; od 2010. na radnom mjestu konzervatora arheologa, a 2019. godine stekao je zvanje višeg konzervatora arheologa. Vodio je sustavna i zaštitna arheološka istraživanja, a u brojnim drugim istraživanjima bio je važan (često i nezamjenjiv) član stručnog tima.

Većinu bogatog radnog iskustva stekao je na nalazištima diljem istarskog poluotoka, vodeći terenska istraživanja nalazišta Ljubićeve pećine kod Marčane, prapovijesnih gradina Glavica kod Markocije, Sv. Križa kod Završja, sv. Martina na Limskom kanalu, prapovijesne gradine i srednjovjekovnog utvrđenog naselja Stari Rakalj, ostataka srednjovjekovnog kaštela u Barbanu, srednjovjekovne crkve sv. Teodora, prapovijesnih i srednjovjekovnih gradskih bedema u Mutvoranu, gradskih bedema u Plominu, crkve sv. Foške u Batvačima, željeznodobnog nalazišta kod Berma i drugima.

Njegov primarni znanstveni interes bio je vezan uz istraživanje prapovijesnih razdoblja istarskoga poluotoka, čemu je posvetio najveći dio vremena te je, zahvaljujući tome, postao jedan od eminentnijih stručnjaka na tom području. Bio je doktorand na Univerzi na Primorskom, Fakulteti za humanistične studije u Kopru, s temom „Limski zaljev na prijelazu tisućljeća – problem prelaska kasnog brončanog u starije željezno doba Istre“.

Brojna istraživanja bila su popraćena znanstvenim i stručnim radovima, koje je objavio u znanstvenim časopisima te kao poglavlja u monografskim izdanjima. Rezultate svojih istraživanja predstavljao je na izložbama i brojnim predavanjima na međunarodnim znanstvenim skupovima. Iz bogatoga opusa ističe se organiziranje izložbe i kataloga *Ljubićeve pećina*, rezultat suradnje Hrvatskog restauratorskog zavoda i Muzeja prapovijesne antropologije iz Monaka, koja je prvi put otvorena u Monaku 2013. godine. Rezultati tih višegodišnjih istraživanja prezentirani su i hrvatskoj javnosti na nekoliko izložbi u Puli i Koprivnici. Rezultate zaštitnih istraživanja prapovijesne gradine Sv. Križ kod Završja prikazao je izložbom i katalogom *Sv. Križ: gradina kroz vrijeme*, u Završju 2017. godine i u Augustovu hramu u Puli, ostvarenom u suradnji s Arheološkim muzejom Istre 2018. godine.

Uz niz članaka u stručnim časopisima, bio je i autor u monografijama o *Zaštitnoj arheologiji na trasi magistralnog*

plinovoda Pula - Karlovac (2007.), *Tarsatički principij* (2009.), *Nove arheološke spoznaje o donjoj Podravini* (2013.) i *Claustra patafacta sunt Claustra Iuliarum... Recentna arheološka istraživanja na području kasnoantičkog obrambenog sustava* (2019.), gdje je obradio različite teme iz više razdoblja.

Njegov rad bio je obilježen visokom razinom stručnosti. Često je bio inovativan, primjenjivao je suvremene istraživačke i dokumentacijske tehnike, a njegova otvorenost prema suradnji sa stručnjacima s različitih znanstvenih područja obogaćivala je svako istraživanje koje je vodio. Njegov entuzijazam, usporediv s entuzijazmom mladog arheologa, nije ga napuštao kako je radni vijek odmicao, a i brojni su se kolege osjećali ugodno u radnom okružju koje je stvarao. Tihomir je bio veliki zaljubljenik u kuhanje; redovito je uveseljavao kolege svojim kulinarskim umijećem, često i na terenu.

Tragičan odlazak Tihomira Percana u počecima najboljeg dijela njegove karijere prekinuo je brojne planove koji su trebali biti realizirani, ostavljajući veliku prazninu u životima ljudi s kojima je surađivao. Njegov radni vijek, iako nažalost kratak, rezultirao je stručnim i znanstvenim opusom kojim je pridonio hrvatskoj arheologiji i koji će pomoći budućim generacijama arheologa.

Teško je pomiriti se s činjenicom da smo ostali bez istinske ljudske veličine, bez čovjeka kojega je bilo tako lako zavoljeti i s kojim je bilo zabavno provoditi vrijeme. Njegovim smo odlaskom izgubili puno, ali ostaje utjeha da je uvijek živio punim plućima, i to do posljednjeg trenutka, ispravno i u skladu sa svojim uvjerenjima. Iza njega ostaje prekrasna ostavština. Puno ljubavi, puno prijateljstva, puno sjećanja koja mame osmijehe na lica, puno arheoloških otkrića, projekata... ■